

Д. Неофіта,

аспірант кафедри теорії права та конституціоналізму
Національного університету «Львівська політехніка»

УЧАСТЬ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН В ДЕРЖАВНИХ СПРАВАХ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Тема участі іноземних громадян у державних справах має велике значення в сучасному світі, де глобалізація і міжнародні відносини стають все більш важливими. Правовий аналіз цієї теми включає розгляд різних аспектів, починаючи від міжнародного права та закінчуючи внутрішнім законодавством країни.

Міжнародне право визнає права та обов'язки іноземців, що перебувають на території іншої держави. Це може включати право на захист від дискримінації, право на судовий захист та інші гарантії, які закріплені в міжнародних угодах та конвенціях.

У рамках внутрішнього права країни, конституційні норми можуть встановлювати права іноземців на участь у політичному та громадському житті, такі як право на участь у виборах або право на свободу слова і зібрань.

Міграційне право регулює в'їзд, перебування та виїзд іноземців. Воно визначає правовий статус іноземців у країні-господарці, їхні права та обов'язки під час перебування.

У цивільному праві іноземці мають право на власність, укладення договорів та інші цивільні права, а в кримінальному праві їм гарантується право на справедливий судовий процес.

Адміністративне право регулює відносини між іноземцями та державними органами, забезпечуючи їхні права при отриманні адміністративних послуг та участі в адміністративних процедурах.

Право на участь у судочинстві означає, що іноземці мають право на

адвоката та інші гарантії справедливого судового процесу.

Цивільний процесуальний кодекс України надає іноземним особам, таким як іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, представники іноземних держав та міжнародні організації, право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод та інтересів.

Ці іноземні особи мають права та обов'язки у цивільному процесі, що еквівалентні тим, що надаються фізичним та юридичним особам України, за винятками, передбаченими в Конституції та законах України, а також у міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України.

Іноземні громадяни та особи без громадянства мають ті ж права і обов'язки, що й громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією, законами України або міжнародними договорами, які регулюють їхні права та статус.

Ці особи є рівними перед законом незалежно від їхнього походження, соціального стану, майнового статусу, расової та національної приналежності, статі, мови, релігійних переконань, занять та інших обставин.

У випадку, якщо іноземна держава обмежує права громадян України, уряд України може встановити спеціальний порядок здійснення прав і свобод громадян цієї держави на території України. Це рішення стає чинним після його опублікування і може бути скасоване, якщо обставини, що його викликали, відпадуть.

Використання іноземцями та особами без громадянства їхніх прав і свобод не повинно протистояти національним інтересам України, правам та свободам її громадян та інших осіб, що проживають в Україні.

Іноземці та особи без громадянства зобов'язані дотримуватися Конституції та законів України, а також поважати традиції та звичаї українського народу.

Суди України розглядають цивільні справи, в яких участь беруть іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні підприємства та організації, або в яких хоча б одна із сторін проживає за кордоном, відповідно до вимог законодавства України або міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Іноземний елемент у цивільних справах означає наявність певних ознак, що вказують на зв'язок з іноземною юрисдикцією. Цей зв'язок може виявлятися у різних формах, таких як:

- участь іноземної особи у справі, будь то фізична особа, юридична особа або організація;
- розташування об'єкту спору на території іншої країни;
- виникнення події чи факту, який має відношення до іноземної юрисдикції.

Суди України призначаються для розгляду справ з іноземним елементом на момент початку провадження у справі, і це враховується незалежно від подальших змін у ситуації. Існують випадки, коли суди можуть розглядати такі справи, навіть якщо початкові підстави для цього вже не існують.

Суди можуть взяти до свого провадження справу з іноземним елементом у таких випадках:

- якщо сторони угоди передбачили, що справа буде розглядатися судами України;
- якщо на території України проживає відповідач, майно або представництво відповідача;

– у справах, пов'язаних з подіями на території України;

– у випадку спадщини особи, яка проживала в Україні;

– у разі, коли дія події, яка викликала справу, відбулася на території України;

– інші випадки, передбачені законодавством України чи міжнародними договорами.

У разі необхідності, суд може надіслати запити до компетентних органів іноземної держави для отримання документів чи доказів, як це передбачено відповідними законами України або міжнародними договорами.

На 25 серпня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України» (далі – Закон). Цей Закон вносить зміни до законів України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та «Про громадянство України» [2].

Одним із важливих аспектів цих змін є доповнення статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» новою частиною, яка стосується іноземців та осіб без громадянства, що надавали підтримку у вигляді інструкторської (стрілецької, тактичної, медичної, радіотехнічної, вибухотехнічної та іншої) допомоги підрозділам Збройних Сил України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам спеціального призначення, Міністерству внутрішніх справ України, які брали участь у проведенні антитерористичної операції або захисті територіальної цілісності України [3]. Ці особи, які мають посвідку на тимчасове проживання, вважаються законно проживаючими на території України до закінчення тимчасової окупації території України Російською Федерацією у Донецькій та Луганській областях.

До зазначеного законодавчого зміну відображає визнання важливості внеску іноземців та осіб без громадянства у захист територіальної цілісності та недоторканості України. Ця норма підкреслює важливість і підтримку таких осіб, які долучилися до оборони та безпеки країни в складний період її історії. Вона визнає їхні зусилля та ризик, що вони взяли на себе, і надає їм відповідне правове статус, що сприяє їхній інтеграції та підтримці українського суспільства.

Додатково, це може бути розглянуто як сигнал відкритості та готовності України до співпраці та підтримки з іноземними громадянами, які підтримують і допомагають Україні в складний період її історії. Такий підхід також може стимулювати подальшу міжнародну співпрацю та підтримку з боку інших країн і міжнародних організацій.

Отже, ця норма в законодавстві відображає не лише визнання внеску іноземців у безпеку та захист України, але і сприяє розвитку позитивного міжнародного співробітництва та підтримки міжнародного співтовариства в умовах глобальних викликів.

Участь іноземних громадян в державних справах може викликати різноманітні проблеми та виклики, які варто враховувати при розгляді цієї теми. Однією з таких проблем є неоднакове розуміння правових норм іноземцями та місцевими жителями. Це може призвести до конфліктів, непорозумінь та складнощів у виконанні рішень суду або дотриманні законів.

Крім того, іноземні громадяни часто стикаються з перешкодами у доступі до правосуддя через незнання місцевих процедур, недостатню підтримку або доступ до кваліфікованого правового представництва. Це може призвести до порушення їхніх прав та невідповідності принципам справедливості.

Додатковою проблемою є виконання судових рішень у відношенні іноземних громадян, особливо

у випадках, коли вони перебувають за межами країни. Забезпечення виконання рішень суду у міжнародних справах може виявитися складним через різні правові системи та процедури в різних країнах.

Нарешті, існує питання про захист прав іноземних громадян у країні, де вони перебувають, зокрема, у зв'язку з можливими випадками дискримінації чи недостатнього захисту їхніх прав у порівнянні з місцевими громадянами.

Урахування цих проблем є важливим при розробці правових механізмів та політик, спрямованих на забезпечення справедливого та ефективного участі іноземних громадян в державних справах.

Додатковою проблемою, яку варто врахувати, є питання мовної бар'єри. Іноземні громадяни можуть мати обмежений рівень знання мови країни, де вони перебувають, що ускладнює їхню можливість отримати доступ до правової допомоги, розуміти правові процедури та взаємодіяти з правоохоронними органами та судовою системою.

Також слід враховувати можливість виникнення конфліктів між законами країни проживання та країни громадянства іноземців. Це може стати перешкодою у реалізації їхніх прав та обов'язків і спричинити правову невизначеність.

Крім того, треба враховувати соціокультурні відмінності між іноземцями та місцевими жителями, які можуть впливати на їхнє сприйняття та розуміння правових норм і цінностей. Це може відобразитися на їхньому ставленні до законів та процедур, а також на їхньому відношенні до правової системи загалом.

Нарешті, важливо враховувати можливість політичного чи геополітичного впливу на справедливість судових процесів, особливо у випадках, коли іноземці звинувачуються у злочинах або їхні права порушуються. Забезпечення об'єктивного

розгляду справ та захист прав іноземців може бути ускладненим у таких ситуаціях.

Одним з важливих прав, які безпосередньо впливають на участь громадян у керуванні державними справами, є гарантоване право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для захисту своїх прав і свобод, а також для реалізації політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Державні органи не можуть примушувати громадян вступати до будь-яких об'єднань чи обмежувати їх права через їхню політичну належність. Усі об'єднання громадян мають однакові права перед законом.

Право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації, а також право участі в управлінні державними справами, у всеукраїнських та місцевих референдумах, на виборчому процесі до органів державної влади та місцевого самоврядування є важливими складовими демократії в Україні. Суверенітет українського народу є основою конституційного ладу та реалізується через вільне вираження волі громадян у політичному житті країни. Право кожного громадянина на участь у керуванні державними справами є ключовим показником демократії. Навіть у конституціях тоталітарних режимів це право може бути формально зафіксоване. Законодавство України щодо виборів та референдумів детально регулює ці права громадян.

Конституція України забороняє утворення та діяльність політичних партій та громадських організацій, чий програмні цілі або дії спрямовані на порушення конституційного ладу насильницьким шляхом, загрозу суверенітету і територіальної цілісності, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни або ворожнечі між національностями, расами, релігійними спільнотами, а також на порушення прав і свобод людини та здоров'я населення. Також забороняється наявність воєнізованих формуваль у політичних партіях та громадських організаціях. Ці обмеження відповідають міжнародним стандартам у сфері взаємодії між державою та політичними угрупованнями. Якщо діяльність об'єднань громадян суперечить цим принципам, її може бути заборонено судовим шляхом.

Іноземці не можуть бути учасниками політичних партій згідно зі статтею 11 та 12. Проте вони мають право бути членами та засновниками громадських організацій, які є об'єднаннями громадян для захисту та задоволення їхніх законних інтересів, включаючи соціальні, економічні, культурні, спортивні та інші [1].

Політичні права іноземців в Україні обмежені у порівнянні з громадянами країни, оскільки вони не можуть:

- вступати до політичних партій або бути їх засновниками;
- брати участь у керуванні державними справами або в усеукраїнських та місцевих референдумах;
- бути обраними або обирати представників до органів державної влади та місцевого самоврядування;
- працювати у державній службі.

Щодо права на збори, мітинги та демонстрації, це право іноземців також обмежене відповідно до законодавства України. Однак іноземці, як і громадяни України, мають право об'єднуватися в профспілки, кооперативні організації, спортивні, наукові, культурні об'єднання та інші громадські організації, якщо це не суперечить статутам цих організацій. Також вони можуть подавати індивідуальні або колективні письмові звернення, так само як і громадяни України.

Таким чином, іноземці, що проживають або перебувають в Україні на законних підставах, можуть вступати до профспілок, кооперативних організацій, спортивних, наукових, культурних об'єднань, якщо це не суперечить статутам цих організацій.

Крім того, іноземці також мають право на отримання громадянства

України, його відновлення, набуття у певних обставинах, а також право на притулок в Україні.

Участь іноземних громадян у державних справах є складною та багатогранною проблемою, яка потребує уважного правового аналізу. Незважаючи на те, що іноземці в багатьох країнах не мають того самого рівня політичних прав, як місцеві громадяни, їхня участь у державних справах може мати важливе значення для розвитку суспільства та зміцнення міжнародних відносин. Важливо розглянути кілька аспектів цієї проблеми.

По-перше, варто врахувати роль іноземців у формуванні демократичного середовища. Їхня участь у громадських обговореннях, а також у неурядових та міжнародних організаціях може сприяти вирішенню загальних проблем та підвищенню рівня демократії.

По-друге, іноземні громадяни часто мають значний досвід та знання у різних сферах, що може бути корисним для розвитку країни. Їхня участь у консультативних органах або радах може призвести до вдосконалення політики та прийняття більш ефективних рішень.

По-третє, забезпечення прав іноземних громадян на адекватний доступ до правосуддя та захист їхніх прав та свобод також є важливим аспектом участі в державних справах. Це може включати доступ до юридичної допомоги та захист від дискримінації.

У випадках, передбачених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом може бути визначено за угодою сторін.

Підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом встановлюється на момент відкриття провадження у справі, незалежно від того, чи відпали підстави для такої підсудності чи змінилися в ході прова-

дження у справі, крім випадків, коли суди можуть приймати до свого провадження та розглядати справи з іноземним елементом.

Підсудність судам України з іноземним елементом може бути застосована у таких випадках:

—якщо сторони угоди передбачили підсудність судам України для цивільних справ з іноземним елементом;

якщо відповідач у справі має місце проживання або майно на території України;

—у справах про відшкодування шкоди, завданої на території України;

—у справах про сплату аліментів або встановлення батьківства, якщо позивач проживає в Україні;

—у справах про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим особи, яка мала місце проживання на території України;

—у справах, що стосуються особистого статусу або дієздатності громадянина України;

—у справах, які стосуються банкрутства заборжника з місцем основної діяльності в Україні;

—у інших випадках, передбачених законом України або міжнародним договором України.

Згідно зі статтею 76 Закону України «Про міжнародне приватне право», правила про підсудність, встановлені в міжнародних договорах, мають пріоритет перед національним законодавством [5].

До виключної підсудності судам України у справах з іноземним елементом належать такі випадки:

—якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території України;

—у справах про відшкодування шкоди, якщо обидві сторони проживають в Україні;

—у справах про спадщину громадянина України або особи з місцем проживання на території України;

—у справах, пов'язаних з оформленням права інтелектуальної власності, що потребує реєстрації в Україні;

– у справах реєстрації чи ліквідації іноземних юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців на території України;

– у справах, які стосуються реєстрації чи знищення цінних паперів, видачі патенту чи ліцензії в Україні;

– у інших випадках, передбачених законами України.

Варто зазначити, що зміст частини другої статті 3 ЦПК України встановлює пріоритетність правил підсудності, установлених міжнародними договорами, перед внутрішнім законодавством [6].

Для вирішення проблем, пов'язаних з участю іноземних громадян в державних справах, необхідно вжити комплексу заходів.

По-перше, важливо забезпечити інформаційну підтримку для іноземних громадян щодо їхніх прав і обов'язків у країні перебування. Це можна зробити шляхом створення спеціалізованих інформаційних центрів або онлайн-платформ, які надаватимуть інструкції щодо правових процедур та доступу до правосуддя.

По-друге, потрібно розвивати механізми надання правової допомоги іноземцям, зокрема через забезпечення доступу до кваліфікованих перекладачів та адвокатів, які мають досвід у роботі з іноземними клієнтами. Такі механізми допоможуть зменшити мовні бар'єри та забезпечити ефективну захист прав іноземців у судових процесах.

По-третє, слід розглянути можливість унормування процедур для іноземців у судових справах з метою спрощення доступу до правосуддя та забезпечення їхнього рівного ставлення перед законом. Це може включати в себе стандартизацію процедур отримання правової допомоги, а також удосконалення механізмів виконання судових рішень щодо іноземців.

По-четверте, важливо проводити освітні кампанії серед місцевого населення щодо правових норм та цін-

ностей, сприяючи культурному розумінню та толерантності. Це допоможе зменшити випадки дискримінації та непорозумінь між іноземцями та місцевими жителями.

Загалом, ефективне вирішення проблем, пов'язаних із участю іноземних громадян в державних справах, вимагає комплексного підходу та співпраці між державними органами, правозахисними організаціями та цільовими групами громадян.

Участь іноземних громадян в державних справах в Україні регулюється законодавством, яке визначає права і обов'язки іноземців у цій сфері. Згідно з ними, іноземці не мають права бути засновниками та членами політичних партій, брати участь в управлінні державними справами та обирати або бути обраними до органів влади. Однак вони мають право брати участь в громадських організаціях та використовувати інші політичні права, такі як право на прийняття громадянства, притулок та інші.

Участь іноземних громадян в державних справах є важливим аспектом міжнародних відносин та співпраці між країнами. Забезпечення їхніх прав та можливостей сприяє підтримці демократії та прав людини в усьому світі.

Стаття розглядає актуальну тему участі іноземних громадян у державних справах, зосереджуючись на їхніх правах та обов'язках в контексті міжнародного права, внутрішнього законодавства країни, а також в аспекті міграційного, цивільного, кримінального та адміністративного права. Зазначено, що іноземці мають право на участь у судочинстві та надає огляд нормативних актів, які регулюють ці питання в Україні, зокрема Цивільний процесуальний кодекс. У тексті йдеться про права та обов'язки іноземних громадян та осіб без громадянства в Укра-

їні, а також про їхнє стосування до правових норм, які регулюють їхній статус і поведінку в країні. Також розглядаються процедури їхнього участі у судочинстві та умови, за яких суди України можуть розглядати справи з іноземним елементом. Вказано про важливі зміни до законодавства України, які стосуються правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які надавали підтримку у захисті територіальної цілісності та недоторканості України. Ці зміни визнають важливість внеску цих осіб у захист країни та надають їм відповідний правовий статус. У цій статті також йдеться про прийняття норми в законодавстві, яка визнає внесок іноземців у безпеку та захист України в період складних історичних подій. Ця норма вважається сигналом відкритості та готовності України до співпраці з іноземними громадянами і може стимулювати подальшу міжнародну співпрацю та підтримку. Також зазначається, що участь іноземних громадян у державних справах може викликати різноманітні проблеми, такі як розбіжності в розумінні правових норм, що може призвести до конфліктів і непорозумінь. Виявлені проблеми та виклики, пов'язані з участю іноземних громадян в державних справах. Основні проблеми включають: різноманітність розуміння правових норм між іноземцями та місцевими жителями, що може призвести до конфліктів та непорозумінь; перешкоди в доступі до правосуддя через незнання місцевих процедур та недостатню підтримку чи доступ до правового представництва; ускладнення виконання судових рішень для іноземних громадян, особливо якщо вони перебувають за межами країни. Визначено необхідність вжиття комплексу заходів для вирішення проблем, пов'я-

заних з участю іноземних громадян в державних справах. Сформовано ефективне вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу та співпраці між державними органами, правозахисними організаціями та цільовими групами громадян.

Ключові слова: дискримінація, іноземні громадяни, міжнародні договори, правові процедури, правовий статус, судові справи, толерантність.

Neofita D. Participation of foreign citizens in state affairs: legal analysis

The article examines the current topic of participation of foreign citizens in state affairs, focusing on their rights and obligations in the context of international law, domestic legislation of the country, as well as in the aspect of migration, civil, criminal and administrative law. It is noted that foreigners have the right to participate in court proceedings and provides an overview of normative acts that regulate these issues in Ukraine, in particular the Civil Procedure Code. The text deals with the rights and obligations of foreign citizens and stateless persons in Ukraine, as well as their relation to the legal norms that regulate their status and behavior in the country. The procedures for their participation in the judicial proceedings and the conditions under which the courts of Ukraine can consider cases with a foreign element are also considered. Important changes to the legislation of Ukraine concerning the legal status of foreigners and stateless persons, who provided support in protecting the territorial integrity and inviolability of Ukraine, were indicated. These changes recognize the importance of the contribution of these individuals to the defense of the country and give them the appropriate legal status. This article also deals with the adoption of a

norm in legislation that recognizes the contribution of foreigners to the security and defense of Ukraine during the period of complex historical events. This norm is considered a signal of Ukraine's openness and readiness to cooperate with foreign citizens and can stimulate further international cooperation and support. It is also noted that the participation of foreign citizens in public affairs can cause various problems, such as differences in the understanding of legal norms, which can lead to conflicts and misunderstandings. Problems and challenges related to the participation of foreign citizens in state affairs have been identified. The main problems include: the diversity of understanding of legal norms between foreigners and local residents, which can lead to conflicts and misunderstandings; obstacles to access to justice due to ignorance of local procedures and insufficient support or access to legal representation; complicating the execution of court decisions for foreign citizens, especially if they are outside the country. The need to take a set of measures to solve problems related to the participation of foreign citizens in state affairs was determined. An effective solution to these problems requires an integrated approach and

cooperation between state bodies, human rights organizations and target groups of citizens.

Key words: discrimination, foreign citizens, international agreements, legal procedures, legal status, court cases, tolerance.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 20.02.2024).

2. Закон України від 6 червня 2019 року № 2743-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2743-19> (дата звернення: 20.02.2024).

3. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 29.06.2023 року, режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 20.02.2024).

4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 грудня 2022 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

5. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 29.06.2023 року. Відомості Верховної Ради України. № 40-41. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 20.02.2024).

